

ὅτι ὁ συγγρ. γνωρίζει τὸν Ἀριστοτέλην, ὅσον καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν φιλοσοφήσαντας καὶ δὴ ἐκ τῶν πηγῶν, ἐρμηνεύει ἐπίσης τὰ ἀναφερόμενα ἀριστοτελικὰ χωρία καὶ παραλληλίζει ταῦτα πρὸς προγενέστερα καὶ μεταγενέστερα φιλοσοφήματα, ὡς τὰ τοῦ ἀριστοτελικοῦ Θωμᾶ τοῦ ἐξ Ἀκουῖνου (1125-1274).

Χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῆς ἐργασίας ταύτης εἶναι ὅτι ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ νὰ διακριβῶσιν τὴν γένεσιν τῶν διαφορῶν ἠθικῶν ἐνοιῶν καὶ τὴν συνέχειαν τούτων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας ἔχων ὡς κέντρον τὴν ἀριστοτελικὴν διδασκαλίαν, διότι ὄντως αἱ ἠθικαὶ ἀρεταὶ ὡς καὶ ἡ ὅλη ἠθικὴ κοσμοθεωρία δεόν νὰ ταυτίζηται πρὸς τὰς Ἀρχὰς τῆς πολιτείας οὕτως ὥστε νὰ πληροῦνται εἰς τὸ ἀκέραιον τὸ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ῥηθὲν ὅτι «ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἰκανῶς καὶ τοῦτο εἰς ταῦτον ζυμπέση δύναμις τε πολιτικὴ καὶ φιλοσοφία» (Πολιτ. Ε473d).

Ἐν συνεχείᾳ ὁ συγγρ. λίαν προσφυῶς δεικνύει τὴν διαφορὰν μεταξὺ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐννοίαν «βίος πολιτικός» ἐν τῇ ὁποίᾳ τοποθετεῖται καὶ ἡ ἐργασία τοῦ G. Bien, *Das Theorie - Praxis - Problem und die politische Philosophie bei Plato und Aristoteles* ἐν *Jahrb.*, 76(1968-69) σ. 264-314) ἢ ἀκόμη καὶ ἡ διαστολὴ τῶν ἐνοιῶν «Βίος Πολιτικός» καὶ «Βίος Πρακτικός».

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργον κατακλύζει κυριολεκτικῶς ἐκ διαφορῶν πινάκων, ὡς Πίναξ σημείων καὶ βραχυλογιῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ ἐνυπάρχοντα ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους μετὰ τῶν ἐκδόσεων, ὡς καὶ Σχόλια ἐν τοῖς ἠθικοῖς καὶ πολιτικοῖς τοῦ Ἀριστοτέλους ἔργοις ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν μετὰ τῆς προσηκούσης βιβλιογραφίας ἀφορώσης ἐκδόσεις ἀρχαίων Συγγραφέων καὶ ἐπιτευγμάτων νεωτέρας ἐρεύνης· ἀκολουθεῖ Πίναξ χωρίων ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους (*Ex Aristotelis Operibus*) ὡς καὶ τῶν ἔργων τοῦ Πλάτωνος (*Platonis Operibus*) - Πίναξ Ὀνομάτων - ἑλλ. λέξεων - Πίναξ πραγμάτων καὶ Πίναξ περιεχομένων.

Ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ἡ ἐργασία τοῦ κ. R. Bodéüs εἶναι πρότυπον, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μέθοδον τῆς τοποθετήσεως τοῦ θέματος, τὴν διακριβῶσιν καὶ τὴν παράθεσιν τῶν πηγῶν, τὴν σύγκρισιν τῶν διαφορῶν ἐνοιῶν, τὴν σαφήνειαν τοῦ ὅφους καὶ γενικῶς εἰπεῖν ἡ ἀνωτέρω δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς «*Corpus Aristotelicum*» διότι ἐν αὐτῇ ἐνυπάρχει ὀλόκληρος ὁ Ἀριστοτέλης μετὰ τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ.

A. N. ΖΟΥΜΠΟΣ

PROPHETOLOGIUM, PARS ALTERA, LECTIONES ANNI IMMOBILIS, e-didit Gudrun Engberg, Havniae Mungsgaard 1981-1981 [Fasciculus Primus Textum Continens καὶ Fasciculus Alter Apparatum Criticum Continens] σσ. I-XVI + 192 + 192-312.

Ἡ σειρά *Lectionaria* τῶν *Monumenta Musicae Byzantinae* στὴν Κοπεγχάγην, πού μέχρι τώρα ἀριθμοῦσε ἐξ τεύχη (I-VI) στὸν Α' τόμον μετὰ τὸν τίτλον *Prophetologion*, συνεπληρώθη μ' ἓνα δεῦτερον μέρος στὸν ἴδιον Α' τόμον, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο τεύχη. Ἡ ἐκδότις Gudrun Engberg ὀνομάζει τὸ δεῦτερον αὐτὸ μέρος «Ἄλλο Μέρος» (*Pars Altera*)· στὸν Πρόλογον δμως (σ. VII) σαφῶς ὀρίζει πὼς πρόκειται γιὰ Δεῦ-

τερο Μέρος του Α' τόμου του προφητολογίου. Ἐς ὑπομνησθῆ ἔδω πὼς τὰ πρῶτα ἔξ τεύχη πού ἀπαρτίζουν τὸ Πρῶτον Μέρος καὶ πού ἐξεδόθησαν ὑπὸ δυσκόλους συνθήκας, λόγῳ τοῦ πολέμου, ἀπ' τὸ 1939 ὡς τὸ 1970, ἀπὸ τὸν Carsten Höeg καὶ τὸν Günther Zuntz, ἀφοροῦν στὸν κύκλον τῶν κινητῶν ἑορτῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους. ἂ δύο τεύχη (κείμενον καὶ κριτικὸν ὑπόμνημα ἀντίστοιχα) τοῦ Δευτέρου τούτου Μέρους ἀφοροῦν στὰ Ἐναγνώσματα τοῦ Προφητολογίου τῶν ἀκινήτων ἑορτῶν, ἀπὸ α' Σεπτεμβρίου μέχρι καθ' Αὐγούστου.

Τὸ πρῶτον τεύχος (Fasciculus Primus Textum Continens) περιέχει τὰς σελίδας I-XVI καὶ 1-192 καὶ εἶναι διηρθρωμένον ὡς ἑξῆς· Μία ἐπιμνημόσυνος σελὶς διὰ τὸν Oliver Strunk ἀπὸ τὸν Henrik Glahn (σ. V), Πίναξ Περιεχομένων (σ. VI), Πρόλογος (σ. VII-XIV), Ἐγῆγησις Συμβόλων (σ. XV-XVI), τὰ Ἐναγνώσματα (Lectiones) L 48-76 τοῦ Μηνολογίου (σ. 1-162), Πίναξ Ἐναγνώσμάτων τοῦ Β' Μέρους (σ. 163-165), Πίναξ χωρίων Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ διὰ τὰ δύο Μέρη (σ. 166-170), Πίναξ χωρίων Καινῆς Διαθήκης (καὶ διὰ τὰ δύο Μέρη) (σ. 171-173), Πίναξ ψαλμῶν (σ. 174-183), Πίναξ ὕμνων (σ. 184-187), Πίναξ τοπογραφικὸς (σ. 188), Πίναξ Λειτουργικὸς (σ. 189-191). — Τὸ Δεύτερον τεύχος πού συνεχίζει τὴν σελιδαρίθμωσιν τοῦ πρώτου, περιέχει τὰ ἑξῆς· Γενικὸν Πίνακα τοῦ τεύχους (σ. 197), Ἐγῆγησιν Συμβόλων (σ. 198-200), Κριτικὸν Ὑπόμνημα τῶν Ἐναγνώσμάτων 48-76 (σ. 201-307), Πίνακα Νευμάτων I (σ. 305), Πίνακα Νευμάτων II (σ. 306), Πίνακα τῶν κωδίκων (σ. 307-308), Ἐσφαλμένα (σ. 309), Ἐναγνώσματα εἰς ἀναμνήσεις σεισμῶν (σ. 301), Πίνακα (πτυσσόμενον) Ἐναγνώσμάτων, τὰ ὁποῖα περιέχονται εἰς μεμονωμένα χειρόγραφα.

Ἐχοντες μπροστὰ στὰ μάτια μας τὸ σχῆμα τοῦ περιεχομένου τῶν δύο αὐτῶν τευχῶν τοῦ Προφητολογίου διὰ τὰς ἀκινήτους ἑορτάς, ἠμποροῦμε νὰ κάμωμεν μερικὰς ἀποτιμήσεις.

Πρῶτα-πρῶτα, πρέπει νὰ λεχθῆ πὼς τὸ ἔργον εἶναι γραμμένον μὲ γραφομηχανὴν τύπου IBM καὶ τυπωμένον μὲ τὴν διαδικασίαν τοῦ offset. Ἡ συντάκτις τὸ ἀναφέρει αὐτὸ στὸν Πρόλογον διὰ νὰ δικαιολογήσῃ δύο πράγματα· πρῶτον, ὅτι ἡ ἔκδοσις ἔτσι ἐκόστισε πολὺ ὀλιγώτερον, καὶ δεύτερον, ὅτι τὰ προβλήματα πού παρουσιάσθησαν σ' αὐτὸν τὸν τρόπο γραφῆς - ἐκτυπώσεως ἦσαν ἀπρόβλεπτα καὶ συνέβαλον εἰς τὴν καθυστέρησιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου, παρ' ὅλον πού ἦτο ἔτοιμο ἀπὸ πολὺ καιρὸ. Στὴν καθυστέρησιν συνέβαλε καὶ ἡ δυσκολία τῆς μὲ τὸ χέρι γραφῆς - ἀναγραφῆς τῶν μουσικῶν σημείων (νευμάτων) ἐπάνω ἢ κάτω ἀπ' τὸ κείμενον, ἀνάλογα. Σχολιάζοντες ἔδω τὸ ἀποτελεσμα πρέπει νὰ σημειώσωμεν πὼς αἱ σελίδες εἶναι καθαρῶταται· μόνον πού δὲν εἶναι τετραγωνισμένα καὶ στὰ δεξιὰ τους, πρᾶγμα πού κάπου - κάπου κάνει νὰ χάνουν εἰς καλαισθησίαν αἱ σελίδες. Ὁ ἐκδοτικὸς αὐτὸς τρόπος ἠνάγκασε νὰ χωρισθῆ τὸ Κριτικὸν Ὑπόμνημα καὶ ν' ἀποτελέσῃ αὐτοτελὲς τεύχος.

Ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἔκδοσιν αὐτὴν καθεαυτήν, τὸ κείμενον ἐξεδόθη ἀκριβῶς ὅπως καὶ στὰ προηγούμενα τεύχη τοῦ Προφητολογίου. Αἱ διαφοραὶ τῶν χειρογράφων ἐπέρασαν στὸ Apparatus Textum καὶ στὸ Apparatus Marginalis. Τὸ Apparatus Neumarum εἶναι ἐντελῶς ἀλλαγμένο στὴν παρούσαν ἔκδοσιν ἐν σχέσει μὲ τὰ προηγούμενα τεύχη. Ἀντὶ νὰ παρέχῃ τὰς διαφοράς —variants μεμονωμένας, ὅπου ἀπαντοῦν, ξαναδίδει ὀλόκληρον τὴν μουσικὴν περίοδον, ὅπου φαίνεται καλύτερα ἢ διαφορὰ πὼς λειτουργεῖ. Αὐτὸ εἶναι θετικὸν στοιχεῖον, ὅπως ὅποτε. Τὸ μειονέκτημα εἶναι στὸ ἀντὶ νὰ ξαναγράφονται τὰ σημεία, δηλώνονται μὲ σύμβολα, καὶ ἔχεις ἔτσι νὰ κάμῃς πιά μὲ ἀριθμητικὴ καὶ ὄχι μὲ μουσικὴ. Ἡ ἐκδότις λέγει πὼς αὐτὸ ἐπροτιμήθη διὰ λόγους

ἀπλουστεύσεως. Ίσως, νὰ εὐκολύνη μιὰ ἐπεξεργασία τοῦ ὕλικου μὲ ἠλεκτρονικὸν ὑπολογιστὴν αὐτὴ ἢ μὲ σύμβολα καταγραφή τῆς μουσικῆς, καὶ ἴσως νὰ εἶναι ἕνας φυσικὸς τρόπος διὰ τοὺς δυτικούς ἐρευνητὰς, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Θὰ ἤθελα ἐδῶ νὰ σημειώσω, πὼς αὐτὸς ὁ τρόπος σὲ ἀπομακρύνει περισσότερον ἀκόμα ἀπ' τὴν μουσικὴν, πού εἶναι ἀπὸ μόνη τῆς δύσκολη καὶ δυσκολοπλησίαστη. Τὰ μουσικὰ σημάδια, ἢ ὅποιαδήποτε σημειογραφία, εἶναι ἄψυχα σημεῖα, καὶ ἀνασταίνονται καὶ φθέγγονται πάντα μὲ τὴν φωνὴν τοῦ ἐρμηνευτοῦ των. Ὄταν, ἀπὸ ἄψυχα πού τὰ βλέπομεν στοὺς κώδικας, τὰ καταργοῦμε κιόλας ὀλότελα, τότε πρόκειται γιὰ μιὰ πολὺ ψυχρὴ φιλολογικὴ μεταχείρισι ἐνὸς ἔργου τέχνης.

Τὸ Apparatus Neumarum εἶναι χωρισμένο εἰς δύο παραλλήλους στήλας· μία στὰ ἀριστερὰ τῆς σελίδος, ὅπου ἀριθμοῦνται αἱ μουσικαὶ περίοδοι τοῦ χειρογράφου στὸ ὁποῖον ἐστηρίχθη ἡ ἔκδοσις, καὶ ἄλλη στὰ δεξιὰ, πού δίδει τὰς παραλλαγὰς τῶν διαφόρων χειρογράφων. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐδῶ πὼς ἡ ἔκδοσις ἐστηρίχθη εἰς πολλὰ χειρόγραφα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τρία περιγράφονται συνοπτικὰ στὸν Πρόλογον· τὰ χφφ. α) Μονάχου Staatsbibliothek Ms gr. 262, β) τοῦ Πανεπιστημίου Princeton W (τοῦ καθηγητοῦ de Wald) τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, καὶ γ) τὸ ἀγιορειτικὸ Διονυσίου 82 τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Μιὰ καλὸδεχτὴ δουλειὰ εἶναι ὁ Πίναξ ὄλων τῶν Ἀναγνωσμάτων, τοῦ Α' καὶ τοῦ Β' Μέρους, τοῦ Προφητολογίου (σσ. 103-110). Τὸ ἴδιο ἐπαινετικὰ πρέπει νὰ χαιρετισθοῦν οἱ Πίνακες τῶν χωρίων τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ξεχωριστὰ τῶν ψαλμῶν, πού ἀπαντοῦν στὰ Ἀναγνώσματα αὐτὰ 1-76 τοῦ Προφητολογίου. Καὶ οἱ ἄλλοι Πίνακες μαρτυροῦν τὴν φιλοπονία τῆς Gudrun Engberg καὶ πλαισιώνουν ἔτσι τὴν ἔκδοσιν προσδίδοντες ἀριτιότητα σ' αὐτήν.

Τελευταῖο ἄφησα νὰ ἐπισημάνω πὼς ἡ ἔκδοσις τῶν δύο αὐτῶν τευχῶν ἐπραγματοποιήθη χάρις στὴ χορηγία τοῦ Ἰδρύματος CARLSBERG τῆς Κοπεγχάγης. Μόνο μὲ χορηγίας εὐαγῶν Ἰδρυμάτων μποροῦν νὰ ἐπιτευχθοῦν μερικαὶ τοιοῦται μουσικαὶ ἔκδοσις, πού καὶ στὸν τόπο μας πρέπει νὰ εὑρουν τὸν δρόμο τους, καὶ τὴν μουσικὴν τέχνην νὰ ὑπηρετήσουν καὶ νὰ φανερώσουν ἕνα μέρος ἀπ' τὸν ἑλληνικὸν μουσικὸν πολιτισμὸν, πού ἀπόκειται ἀκόμα εἰς χειρόγραφα.

Γρ. Θ. Στάθης  
ἄμισθος ἐπίκουρος Καθηγητῆς  
Μουσικολόγος

*Ἡλ. Θ. Κωτοπούλου, Ἡ πολιτικὴ κρίσις τῆς Ὀμηρικῆς ἐποχῆς μέσα στὴν Ἰλιάδα καὶ ἡ μετουσίωσή της σὲ ἠρωϊκὸ τραγοῦδι, Ἀνάτ. «Δαδώνης» τόμ. Γ' (1981) σελ. 221-285.*

Ὅτι εἰς κάθε ποιητικὸν ἔργον, ἀναφερόμενον εἰς ἄλλην ἐποχὴν, διεισδύουν αἱ ἀντιλήψεις αἱ πολιτιστικαὶ τοῦ ποιοῦντος, ὕλικά, ἠθικά, τεχνικά, πολιτικά κλπ. λεληθότως, ἀποτελεῖ ἀνεγνωρισμένην ἀλήθειαν. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς ὁ καθηγητῆς Κωτόπουλος πειρᾶται εἰς τὸ ἐν τίτλῳ ἔργον νὰ διερευνήσῃ ποῖα πολιτικὰ ἀντιλήψεις καὶ πραγματικότητες τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμήρου, δηλ. τοῦ 8ου αἰῶνος ἔχουν ἀνεπιγνώστως εἰσαχθῆ εἰς τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὑποτίθεται ὅτι διαδραματίζονται τὰ γεγο-